

AI. CISTELECAN

Két „kulturális” fabula

Újrovatot nyitunk – nem annyira saját magunk, mint inkább több szerző számára –, amelynek esélye van arra is, hogy egyhangú lesz, de arra is, hogy érdekesnek bizonyul. Túlmenően azon, természetesen, hogy a szerzők külön-külön izgalmasan vagy unalmasan írnak. A kockázat magában a témában van, s nemcsak óhatatlan kísérője lehet a témának, hanem végzettszerű meghatározója is. E rovat kis (esetleg nagy) „kisebbségi” jellegű frusztrációs tapasztalatok elmondásának helye, a kizárásnak, kifosztásnak, marginalizálásnak azokat a pillanatait örökíti meg, amelyeken mindnyájan átgéjük, és amelyekben lényünknek egy részével szemben egy nagyobb vagy kisebb közösség tagadólág lép fel. Egyszóval a lét apró traumáiról van szó. Lehet, hogy mindez szokványos az igazi „kisebbségek” számára, akik nap mint nap szembesülnek ilyen helyzetekkel, amelyekre igazi létezési módok alapoznak, többé vagy kevésbé bölcsen vagy tapintatosan. „Kisebbségi” tapasztalataik azonban, különböző okokból, a „többségeknek” is lehetnek magától értetődik, hogy az ő esetükben ezek inkább véletlenszerűek, és nem illeszhetők egy „sors” logikájába és folytonosságába. Csak egyfajta sajátos értelmezésben, csak bizonyos metaforikus túlzással beszélhetünk „kisebbségi tapasztalatról” a többségek esetében. Am az ilyen tapasztalatok nehézségei megem jelentenek egyszerű kacérkodást. Hogy ne tűnjék olybá, mintha kizárólag a magyarok vagy a kevés megmaradt németünk számára nyitottunk teret, kezdjük a rovatot két olyan történettel, amelyek főszereplője „többségi”.

Szimpozium az Erdélyi Iskoláról

Az hiszem, '90 tavaszán volt, mindenestre nem sokkal a decemberi forradalom után, hogy Marosvásárhelyen nagy szimpóziumot szerveztek az Erdélyi Iskoláról. Azt mondom, „nagyot”, mert a Filharmónia előadotermében tartották, s mert a terem tele volt, bár „nagyok” lehetett volna tekinteni a bemutatott dolgozatok száma miatt is. Több intézmény vett részt a szervezésben, de a rendezvény „lelke” az abban az időben művelődési főfelügyelői tisztséget betöltő, azóta megboldogult Serafim Duicu volt, aki írt néhány „...nyomdokain haladva” típusú könyvet az Erdélyi Iskoláról. Lehet, hogy ezek nem túl tudományosan és nem is nagyon szabadon voltak megírva, de bárhogyan is, a szerző számára nem volt idegen a probléma. A szimpózium tiszteletreméltó meghívottjai Plămădeală (akkoriban nemcsak nagyon aktív, hanem nagyon szívós) érsek és az új Fehér megyei püspök, Andreicuț voltak. Ez meg is magyarázza a tömeget, bár először hittestvéreimet (a marosvásárhelyi „unitusokat”) gyanúsítottam azzal, hogy előzönlötték a szimpóziumot. Hiába gyanúsítottam azonban őket, mert a teremben voltaképpen nyomuk sem volt. És nyomuk sem volt a zsűfolt elnökségben sem, amelyben a két főpap különböző kaliberű kutatók között trónolt. Az unitus egyháznak, legálábbis pillanatnyilag, nem volt kit kiküldenie egy ennyire magasröptű és fontos rendezvényre. De azért számítottam rá, hogy legalább az elnökségi szék sorvégén meglátom valamelyik öreg papunk dekoratív, jelképes alakját. De egyik sem volt ott, és biztos, hogy nagyon tapintatosan kerültek meg őket. Akutatók majd mindenike helybeli volt, s ha ők nem is, szüleik egészen biztosan unitusok voltak. Amikor az Erdélyi Iskoláról szervezett szimpóziumról van szó, amelyet az erdélyi ortodoxia legmagasabb egyházi patronálnak, és amelyen bizonytalan felekezeti kutatók lépnek fel, az ember könnyen gyanakodni kezd. Mindenki tudja, milyen ilyen alkalmakkor a „közlemények”. Különösen a történelemszaki „közleményei”. Nos, megalapozottak voltak. Dokumentáltak Csodálatosak. Egyetlen dolog hiányzott mindenikből: egy, bármilyen kicsi utalás a Rómával egyesült román egyházra, amelynek az Erdélyi Iskola csupán kulturális vetülete volt. Nem mintha célzás formájában éshomályosan nem utaltak volna rá. Lehetetlen is lett volna egy ilyesfajta teljesítmény. De magának az unitus egyháznak a nevét egyszer sem említették. Kíváncsi voltam, hogyan oldja meg a helyzetet végül is a két főpap. Megoldotta. Mint a jelen levő főpapok közvetlen ősei sorjázta az ájtatos hozzászólásokban Inocențiu, Samuil Micu, Șincai, Petru Maior. Inocențiu és Plămădeală között nem volt egyetlen repedés a kontinuitáson, semmilyen hézag. Patetikusnak beszéltek arról, hogy mit tettek az ősök, hogyan hozták mozgásba a nemzeti öntudatot, hogyan ébresztették fel és hogyan emelték fel a népet, beszéltek a felvilágosodás Balázsfalvájáról stb., stb. Csak éppen úgy tűnt, hogy mindazt, amit az Erdélyi Iskola korifeusai tettek, voltaképpen Plămădeală érsek ősei tették. A szimpózium hangszíjzottan orwelli lett, mintha az Igazság Minisztériuma szervezte volna meg. Tanúi lehetünk, ahogyan unitus egyház egész történelmét áttették az ortodox egyház számlájára. Számunkra, unitusok számára, voltaképpen semmi sem maradt. Csupán a hibák összessége, mert az érdemeiktől teljesen lecsupaszítottak. Lám, ez is egy módja annak, hogy az ember kisebbségi legyen.

Petőfi szobránál

Aszerzőbizottságból egy kedves hang megkér, hogy a *Vitra* folyóirat részéről beszéljek Petőfi szobrának leleplezéséről. Teljesen normálisnak tűnt ez egy olyan városban, mint Marosvásárhely, ahol még van némi tennivaló a civilizált együttélés ügyében. Kutyamód zuhogott az eső a ceremónia reggelén. Házahatott is volna, mert a tél teljében voltunk, de nem: kitartóan, szomorúan és makacsul esett. Őt percben hamarabb érkeztem, és a parkosított tér tele volt esernyővel. Tömegesen álltak az emberek a járdákon és a rendőrség által szabaddá tett utcákon. Senkit sem láttam a rendezőség karszalagjával,

akik megkérdezhetem volna, hol kell jelentkezni. Feltételeztem, hogy a szónokoknak megvan a maguk sarka. Nehezen törtem át magam a belső körbe. Ott sem találtam senkit, aki eligazított volna. Reméltem, összefutok valaki ismerőssel, egy kollégával a *Látótól*. Ott lehetek, de nem volt szerencsém. Később megláttam K-t, és feltételeztem, hogy neki is van egy kis szerepe a szervezők között. De nem volt, „csak a mostani báróknak van”, mondta nekem, „mi egyszerű emberek itt állunk a kötélen innen”. De azt tanácsolta, menjek előbbre, lépjek át a kötélen és azokon az árkokon, amelyekbe tavaszszal virágokat ültet majd a polgármesteri hivatal. A magyarok utat engednek, bár gyanúsak tűnik nekik, hogy egy román előre akar furakodni (vagy nekünk tünik úgy, hogy nekik úgy tünik). Valószínűleg feltételezik, hogy újságíróként szó, úgyhogy megértik a mediatiszálás szükségességét, s bár nem szívesen, de félreállnak. Csak most, a sárba lépve veszem észre, milyen rossz cipőt választottam: már bokáig vizes vagyok. Itt, a „szent tér” belsejében sem lesz világosabb semmi. De látok egy sűrű csoport embert várakozni a park túlsó végén, és köztük ott van a polgármester is. Ők lesznek azok, mondom magamban, és melléjük furakodom, leghátulra. Senki nem szól hozzám, mindenki mindenkivel beszél. Természetesen magyarul. Gigarettázom, hogy elrejtsem a zavaromat. Az ünnepség megkezdésének ideje rég elmúlt. De csak most érzem meg elegánsan, eufóriás hangulatban az RMDSZ parlamenti csoportja. Elhaladnak közöttünk kedélyesen, és megállnak elől. Legalább rájöttem, hogy ott kellett volna állnom. Senki nem mondott nekem semmit, amíg nem hallottam, hogy szólítanak. Azt hiszem, nem is voltak biztosak abban, hogy ott vagyok. De azért örültek (a szervezők), amikor látták, hogy valami mozog a bárók mögött. Odaadtam esernyőmet egy szép hölgynek, és beszálltam. A végén megkaptam a kötelező köszönetnyilvánításokat és a meghívást a kis ünnepi asztalhoz. Szerencsém, hogy Kolozsvárra kellett utaznom, szerencsém, hogy elfogadható okom volt a meghívás visszautasítására. Mert nem kívántam magamnak egy olyan vasárnap délelőttöt, amikor egyedül cigarettázom a nagy magyar vidámság közepette. Még ha vendég is bizonyos szempontból a kisebbségi, azonnal megérzi, hogy voltaképpen fölösleges.

Fordította: HADHÁZY Zsuzsa

1951, Aranykút (Kolozs megye); Universitatea Transilvania, Brassó, lektor: *Celălalt Pillat*, Bukarest, 2000, *Top ten*, Kolozsvár, 2000.

ÁGOSTON Hugó

Bukarest mint provincia

Vidékesebb teszi-e egy nagyvárost, ha sok nemzetiség lakja? Ezt Athosz szigete közelében kérdeztem magamtól, s éthahajózáson. Kárász Mikli barátom (tulajdonképpen Nikosz Karasz görög újságíró) mondja – a tűző napon beszélgetünk, kis hajónk körül pajkos delfinek ugrándoznak, tán 1993-ban vagyunk –, hogy Szalonikiben a századfordulón több mint félszáz nemzetiség élt prosperitásban és békében. Mikivel magyarul beszélgetünk, Budapestent nőtt fel, ott volt kisebbségi, de most már jó ideje az említett városban lakik – úgy képelem, valahol a kereskedőnegyedben, az óriási virágpiac közelében. Itt, az Égei-tengeren, e koordináták közt hajózhattak Homérosz hősei is, nagyjából ugyanezeket a színeket láthatták: kék, zöld és fehér, de mindez valami olyan földöntúli ragogásban és végtelenségben, hogy az ember időtlennek érzi a világot és benne önmagát. Mutatják a távolban: az ott a sziget, amott a kolostorok – a több görög mellett az orosz, a szerb, a román szerzetűz.

Félszáz nemzetiség egy városban! Azóta valahányszor több nép együttlétéről hallok, jóleső szinesztéziáként szinte tapinthatóan, érzékenyen azok a színek idéződnék fel bennem: aranyol, mennyország, ragogásban a kék és a zöldeskék tenger, a zöld – ahol kopár, ott sárga – hegyoldal a szerzetesek szigete, a fehér épületek. Ahogy a vajaskifiről szinte mindig eszembe jut az ötven évvel ezelőtti óvoda, ahol Anneliese, egy gyönyörű, pulykatojás-szörfű, tengerkéfé szemű kelta kislány kegyeért szászul tanuló, s haláláig szóló vérszövetségünk tárgya, hogy megantim magyarul.

Hazafelé jövet szándékosan eltévedek Szófia utcáin. Minden szürke. A városközpontól nem messze csalhatatlanul rátalálok a tömbháznegyedre. Szürke dobozokba zsúfolva szürke emberek. Máris Bukarestben érzem magam. Hamar hazaértem...

De vajon milyen lehetett Bukarest, amikor még nem voltak ezek az otromba házak? Amikor még a Dímbovița-parti település – legalábbis a sok nemzetiség szempontjából – kicsit olyan olvasztótégely volt balkaniságában, mint Thessaloniki? Mibe jöttek ide az évek, évtizedek, évszázadok folyamán magyarjaink? S ha ezt nem is lehet rekonstruálni, legalább azt lehet-e, hogy mikor hányan voltak/voltunk Bukarestben?

Sosem lehetett a második

Havasele fővárosában az első népszámlálást 1810-ben tartották, Ignatie metropolita rendelte el; a felmérés adatai szerint akkor Bukarestben 7503 ház volt, összesen 32 185 lakossal. Mint Árvay Zsolt *A bukaresti magyarok lélekszámának alakulása* című tanulmányában olvassuk, ugyanebben az évben a Bukarestet megszállva tartó oroszok is végeztek összeírást, ennek adatait azonban nem hozták nyilvánosságra. Kiszeljov (Kiseleff) tábornok, a fejedelemségek kormányzója, 1831-ben, az orosz–török háborút lezáró drinápolyi béke után rendelt el újabb népszámlálást, ennek adatai szerint Bukarestnek akkor hetven ezer lakosa volt, ebből 1226 „osztrák” és mintegy 12 ezer főnyi „ideiglenes” lakos – ezekből az adatokból a bukaresti

magarság akkori létszámát mintegy háromezer-négyezer főre lehet becsülni. Aszabadságharc leverése után, majd a Bach-korszak éveiben elindult menekülési hullámok jelentősen megnövelték a magarság létszámát Bukarestben. Az 1899 decemberében végrehajtott összeírás adatai szerint az országban (a Regátban) 5 millió 912 ezer, Bukarest fővárosban pedig 282 ezer lakost tartottak nyilván. Ekkor hitelesen hűszerezte tettek a magyarok számát. A következő felmérésre csak 1930-ban került sor, ekkor jelenik meg az első hivatalos adat is a fővárosi magarság lélekszámát illetően: 24 052 fő. Az Országos Magyar Párt a képviselői útján a parlamentben tiltakozott az összeírás során tapasztalt visszaélések miatt, de az említett tanulmány szerzője szerint az akkori lélekszám még akkor sem becsülhető többre 35 ezernél. A világháború idején zuhanásszerűen, utána pedig fokozatosan csökkent a bukaresti magyarok száma.

Az tehát, hogy Budapest után bármikor is Bukarest lett volna a legnagyobb magyar város, ostobaság. Ami tény: a román fővárosban a két világháború között élt a legtöbb magyar.

Olvasói levél

Most, hogy belekezdtem újságíróskodásom negyedik évtizedébe, a vártnál jobban esnek az olvasói visszajelzések. Egy hívás, egy levél... Különösen megörvendem egy velem egykorú hölgytől, Nagyszalontáról érkezett üzenetnek – ez volt az első, még a múlt év októberében, amelyet a „Provinciaért” ismeretlen olvasótól kaptam.

„Kedves szerkesztő úr! A cikkét olvasva, megtudtam, hogy milyen régóta bukaresti lakos, és ha nem tévedek, már máskor is írt erről a témáról.

Engedje meg, hogy bemutatkozzam. Jámbor Elvira vagyok, ötvenhat éves, Nagyszalontán születtem, itt is élek, immár nyugdíjasan. Huszonöt évi házasságom után, amelyben én is az Ágoston nevet viseltem, elváltam. Van három gyermekem, egy unokám.

Édesanyám, Jámbor Irma 1923-ban született. 1933-ban, a nagy gazdasági válság idején, mint sokan mások, felkerekedtek Bukarestbe. Pedig Nagypapám jó szuszter volt a szakmájában, de bát nagy volt a munkanélküliség. Édesanyám akkor tízéves volt, a három gyerek közül a legkisebb. Bukarestben Nagypapám építkezésen dolgozott, a Nagymamám mosónősködött.

Édesanyám itthon az első osztályokat magyarul végezte, majd talán két osztályt románul, mivel úgy nem kellett fizetni egyházadót. Bukarestben is románul folytatta az elemét. Talán hat osztály lett belőle.

Ott volt egy iskolatársa, egy örmény kislány. Miután abbahagyta az iskolát – vagy kimaradt, nem tudni már pontosan batvanót év után –, Édesanyám elkérte egy kézimunkaszalonba, Erdészékhez a Calea Victoriára. Az iskola, abova Édesanyám Bukarestben járt, a Școala primară Sf. Ioan Moș volt, egy román templom mellett. Konfirmálni egy kis református templomban konfirmált, a királyi palota birtokán. A Párintele Lucaci u. 2. szám alatt, majd a Calafat u. 7. szám alatt laktak – mindkettő szegénynegyed. Szokta emlegetni az Obor piacot, a Lipsicani-t, az üzletsorokat, valamint volt egy magyar színház is. Arra is emlékszik Édesanyám, hogy akkoriban, ő is gyermekként, látta a gyermek-Mihály királyt hintóban az édesanyjával, Elena királynéval. Édesanyám elevenen emlékszik ezekre a gyermek-fiatalkori emlékekre. 1933-tól ott éltek, a földregzés éjszakáján jöttek vissza Szalontára.

A kis örmény leányka szépen borgolt, Édes pedig, amikor főzte a pajprákis krumplit, egy kis tábla tette, s a kis barátó kérdezte, hogy ha férjhez megy, honnan tudja, mennyi krumpli kell majd, ha nem lesz vele a tábla. Ennek a kislánynak szuszter volt az apja-nagyapja. Először ők is a Párintele Lucaci-on laktak, onnan az ismeretség, majd elköltöztek a közelebbi címre: Str. Turtucaia 11. szám; a Soseana Pantelimonról kellett bemenni ebbe az utcába, ha az emlékek nem csalnak.

Alkány! Hovasapian Anának bívták. Édesanyám rengeteget emlegeti mostanában. Írtam erre a címre egy képeslapot, de nem kaptam választ, s a lap sem jött vissza. Akkor gondoltam, hogy önön keresztül még egyszer megpróbálom az információszerzést, talán ki lehet még nyomozni, hogy hol él ez a néni, s vannak-e leszármazottai. Elnézést a merevségemért, bálás köszönettel lennének, talán még megérjük, hogy az özörmény lány és az itteni magyar lány románul elbeszélgeszen, mint batvanegynébány évvel ezelőtt.”

Egelőre nem sikerült teljesítenem a kérést, de Jámbor (vlt Ágoston) Elviralevele gyakran eszembe jut, amikor valami kapcsán az az időszak felmerül (mint legutóbb, amikor Z. Ornea s Pavel Câmpeanu tanulmányait fordítottam a két világháború közötti román szélsőjobbról, a legionárius-mozgalmról, az akkori elit értelmiség – Cioranék, Eliadéék, Noicáké – magatartásáról).

Bukaresti barátaim, talán együtt megtaláljuk Ana Hovasapian!

1944, Szászmedgyes (Szeben megye); *Krónika*, Kolozsvár, vezető szerkesztő: *A Hét*, Bukarest, főmunkatárs, *Bukaresti élet, képek*, Nagyvárad, 2000.

Előfizetés

A *Provincia*ra előfizetni a *Krónika* kézbesítőinél, a *Krónika* képviselőinél, postai úton és a szerkesztőségben lehet (3400 Cluj-Napoca/Kolozsvár, Tebei u. 21., tel.: +40-64-420490). Az előfizetési díj 1 hónapra 5000 lej, 3 hónapra 13 000 lej. Postai előfizetés esetén az előfizetési díjat a következő címre kell elküldeni: **Fundatia CRDE – Revista Provincia**, cont nr. 264100078588, Banca ABN AMRO BANK (România), Sucursala Cluj (3400 Cluj-Napoca, Calea Dorobanților nr. 70).

Külföldi előfizetés esetében az előfizetési díj 6 USD/3 hónap, amit a következő bankszámlára lehet befizetni: Fundatia CRDE, cont nr. 264100078588 USD, Banca ABN AMRO BANK (România), Sucursala Cluj (3400 Cluj-Napoca, Calea Dorobanților nr. 70, SWIFT KÓD ABNAROB).
A *Provincia* bármely részének másolásával és a lap terjesztésével kapcsolatos minden jog fenntartva. Tilos a lap elektronikus tárolása, feldolgozása és értékesítése a kiadó írásos hozzájárulása nélkül. Az első évfolyam a *Krónika* (magyar nyelvű kiadás) és a *Ziua de Ardeal* (román nyelvű kiadás) napilapok havi mellékleteként jelent meg.

PROVINCIA, magyar nyelvű kiadás, megjelenik a hónap első munkanapján

KIADÓ: Etnokulturális Kisebbségek Forrásközpontja

SZERKESZTŐBIZOTTSÁG: Ágoston Hugó, Bakk Miklós, Mircea Boari, Al. Cistelean (felelős szerkesztő), Marius Cosmeanu, Caius Dobrescu, Sabina Fati, Marius Lazar, Molnár Gusztáv (felelős szerkesztő), Ovidiu Pecican, Traian Ștef, Szokoly Elek, Daniel Vighi; LAPSZERKESZTO: Hadházy Zsuzsa; ADMINISZTRÁCIÓ: Ádám Gábor; MUVÉSZETI SZERKESZTO: Antik Sándor; TÖRDELŐSZERKESZTO: Szabó Gyula; KORREKTOR: Benedek Sándor. ISSN: 1582-3954

Cím: 3400 Kolozsvár, Tebei u. 21.; tel.: 064-420-490, fax: 064-420-470; e-mail: provincia@edrc.osf.ro

A *Provincia* bármely részének másolásával és a lap terjesztésével kapcsolatos minden jog fenntartva. Tilos a lap elektronikus tárolása, feldolgozása és értékesítése a kiadó írásos hozzájárulása nélkül. Az első évfolyam a *Krónika* (magyar nyelvű kiadás) és a *Ziua de Ardeal* (román nyelvű kiadás) napilapok havi mellékleteként jelent meg.